

rečou písané uverejňovať. Dôkaz to opravdivšej vzájomnosti, — bársby ho všetci naši bratia českí nasledovali! ktorá zná zaprieť sebecké ohľady a v duchu pravej vzájomnej lásky usiluje sa kliesniť cestu lepšej, skvelšej budúcnosti vo veľnárode našom, kde cesty môžu byť rozličné, len nech je vôľa jedna!

Na úprimné vyzvanie Vaše odvietam, že *nakoľko čas a okolnosti dopustia mi, chcem dopismi o Slovákoch podporovať časopis Váš.*

Čo sa ale dotýka rozšírenia „Besedy“ v okolí mojom, v tom Vám nič nemôžem sľúbiť, bo málo je tých, čo by čítať chceli a potom časopisy naše aby udržal sa mohli, predovšetkým podporovať nám nádobno a povinní sme. Preto ani mne nelzá na „Besedu“ Vašu pri všetkej vôli predplatiť sa pre chatrné hmotné sily a pre bremeno, ktoré na mne a na každom Slovákov v tejto dobe rodenia sa života nášho, leží.⁶ Porozumiete mi, keď sa rozhlíadnete, čo všetko my Slováci obetovať musíme za jestvovanie národa nášho v neprajných nám okolnostiach, nemajúc na čele a medzi nami boháčov, šľachty a pri tom množstve odrodilých synov, ktorí sily a obeť svoje nepriateľom našim na skazu našu darom nesú!

Napokon, ďakujúc Vám srdečne za poctenie ma dôverou Vašou a prosiac úctivo za vyslovenie mojej srdečnej úcty p. F. Náprstkovi a Hattalovi, znamenám sa

Vám Blahorodý Pane

v Garanešku dňa 16. nov. 1864 oddaný a srdečný ctiteľ

August Krčméry

116

Úvodný článok Jána Mallého-Dusarova „Prečo som umlkol?“

Uverejnili PbV, roč. V, č. 33 z 2. apríla 1865 bez nadpisu a s podpisom Dusarov. Vynecháme len niekoľko úvodných odstavcov, ktoré nemajú pre autorovo stanovisko podstatný význam.

Ján Mallý-Dusarov bol jedným z najproduktívnejších prispievateľov PbV hneď od ich založenia a patrila aj medzi významných predstaviteľov tzv. katolíckeho krídla memorandovej stránky, určujúc jej stanovisko k súčasným politickým problémom. Keď Mallý-Dusarov začal zastávať stanovisko aktívnejšieho postupu vo veci uplatňovania požiadaviek slovenského národného hnutia, a to najmä približovaním sa k maďarskému politickému životu, a burcoval pre zanechanie pasivity a nečinnosti, keď prosebnú politiku chcel nahradiť organizovaním národného hnutia, narazil na nepochopenie a odpor u niektorých príslušníkov memorandovej stránky. Keď sa v PbV objavil na Mallého-Dusarova anonymný útok, rozhodol sa prestať prispievať do tohto časopisu. Po rozchode s PbV priklonil sa k Palárikovej skupine a neskoršie k Bobulovej a tam pokračoval vo svojej politickej činnosti. V článku *Prečo som umlkol?* vysvetľuje, prečo by bolo treba upustiť od uplatňovania memorandových požiadaviek pri nedostatku poli-

⁶ Poukaz na hmotné nedostatky u slovenských národovcov bol zväčša oprávnený.

tickej dôraznosti a aktivity slovenského ľudu, o ktorý sa vodcovia národného hnutia málo starali. Navrhuje, aby sa pri blížiacich voľbách do uhorského snemu venovala väčšia pozornosť aktivizovaniu slovenského ľudu, čím by sa dalo dosiahnuť náležitejšie jeho zastúpenie v uhorskom sneme. Napokon dáva najavo, že sa rozišiel s memorandovou stránkou a že bude spolupracovať so vznikajúcou Novou školou.

Dokiaľkoľvek totiž ten program, ktorý je v slovenskom memorande vystavený pred národom a preň platnosť má, dotiaľ pre slovenského politika nemôže a nesmie byť inšieho pravidla, podľa ktorého by svoje snahy a tak i svoje časopisné práce rídil. To požaduje národná disciplína zvlášte u toho, kto úvodnie články píše, bo ináč by svojimi článkami nevedol k vytknutému cieľu, lež naopak zrovna odváďal od neho a len zmätok tropil.

Pozrieme-li však na obsah rečeného memoranda, sú v ňom veru veľké veci vyslovené. Pred svätomartinským zhromaždením písalo sa to zjavne, aby sa tam bez ohľadu na tehďajšie okolnosti veľa vyslovilo. To sa i stalo — a tak ver sú v memorande „bez ohľadu na okolnosti“ veľké veci vyslovené.

Ale veľké veci len veľkými silami previesť sa dajú. Dajaký pomer medzi cieľom a silami preda len byť musí.

Lež naše terajšie sily ku prevedeniu týchto veľkých vecí doprosta nestačia. A preto nám nepozostáva inej voľby, nežli alebo zrieknuť sa memoranda, alebo pracovať všemožným spôsobom, keď treba i s obetou na zveľadení národných síl, aby sa dalo držať.

Tieto sily musia byť v prvej linii naše vlastnie domorodé. Tak to požaduje samo memorandum tým uzavretím, že má byť predložené krajinskému snemu, tak to požaduje i duch našej krajinskej ústavy, podľa ktorej konečné a tak tedy platné rozhodnutie nad ním len na krajinskom sneme stať sa môže.

Ale keď sa bolo memorandum na sneme oddalo, a keď ako na dané heslo začali sa na všetky strany zhladávať proti nemu protesty, uverejnená bola v tehďajšom „Ost und Weste“ z vážnej ruky poslá nárada,¹ aby sme bez ohľadu na snem a spolu ku včasnému prekazeniu zlých následkov, ktoré by z protestov povstať mohli, išli s naším memorandumom jakožto s národnou prosbou do Viedne.

Táto prosebná nárada bola po tom všetkom, čo sa už pred ňou stalo, veľmi nebezpečná. Keby sa bolo tenkrát išlo podľa nej, bolo by to ponajprv bývalo proti zjavnému uzavretiu sv. martinského zhromaždenia, tej authority, na ktorej memorandum spočívalo, po druhé bolo by bývalo proti všetkému politickému poriadku, keď memorandum už na sneme oddané a ešte nevybavené bolo, po tretie bolo by to snemu, ktorý nám národne neveľa prial a ktorý Najjasnejšiemu kráľovi ani len kráľovský titul dobrovoľne dať nechcel, podalo len vítanú záminku a zásteru zachádzať s memorandumom ešte horšie, a po štvrté boli by vo Viedni čudno na nás hľadeli, že prichodíme s národnou prosbou, proti ktorej aspoň pred svetom sám národ protestuje.

Týmto činom boli by sme teda našemu memorandu na obe strany podrazili nohy.

Toto nebezpečenstvo, v ktorom by vážnosť nášeho memoranda aspoň na dlhší čas bola upadla, vyvolalo ma na verejné pole. S láskou v srdci, s nádejou v Boha, s nepodlornou vierou v spravедlivú vec národu a s chatrným perom v ruke, dal som sa hnať za tak veľkými a vysokými vecmi, jako jich vyslovuje memorandum.

¹ Nemali sme možnosť poznať tento článok.

Prehliadnime teraz celý beh trojročnej neúmornej a sústavne vedenej práce, abysme videli, jako to dnešního dňa s memorandumom stojí.

V niekoľko článkoch² vysvetlil som, že podľa uzavretia sv. martinského boj o memorandum musí viesť sa na našom vlastnom poli, na našich vlastných nohách, vlastnými silami. Bo kadenáhle bolo ono predložené snemu, jeho budúcnosť závisela od prehlasovania (väčšiny hlasov) a naša snaha riadnym spôsobom nemohla byť iná, nežli namáhať sa získať túto väčšinu na sneme. Toto je neprositeľný následok rečeného uzavretia, proti ktorému darmo sa spierať komukoľvek a jakokoľvek riadnou cestou nemožno ho obísť.

Pri takomto postavení veci naskytovala sa jako sama prvá otázka, nad ktorou sme rozhladiet sa museli, zdaliž náš ľud, ktorý na snem volí, také vlastnosti v sebe chová, ktorých rozumným použitím bolo by možno priviesť ho k tomu, aby svojich ľudí volil? Bo od prajnej lebo neprajnej odpovedi na túto otázku závisela všetka naša budúca nádeja.

Ja som ju pretriasal v článkoch o politike nášho slovenského ľudu.³ Bola to ovšem oproti tomu trpkému rozhorčeniu a zúfaniu nad našim ľudom, ktoré sa ukazovalo v dopisoch proti protestom, zbrusu nová „teória“. Ale táto „teória“ má tú až veľmi praktickú a v politike rozhodujúcu stránku, že vyslancov do snemu ľud volí, takže od jeho volieb budúcnosť celého memoranda závisí. Preto rozumná politika požaduje najsamprv dokonále ohliadnuť si národné vlastnosti tohoto ľudu a potom jich obozretne a odhodlane použiť, čo dokiaľ sa nestane, dotiaľ naše memorandum vždy na sneme prepadne.

Ale obecnstvo túto „teóriu“ nechalo len byť „teóriou“ a mnohí mysleli, že už tým samým veľa činia, keď dlhočizné moje články s trpezlivosťou čítajú.

Vidiac, že táto cesta k prevedeniu národného programu vidí sa byť obecnstvu priveľmi zdĺhavá a že ju nastúpil nehodlá, obrátil som sa k inteligencii a k mestám.⁴ A ponevác tieto podľa tehďajšieho času boli najviac matené bežnými politickými heslami o historicko-politických osobnostiach, o pragmatickej sankcii a o zákonnej poslúpnosti, ukázal som nezakladnosť prvých dvoch hesiel, nakoľko by mali byť našim snahám protivné, potom v článkoch o slovenských pohyboch⁵ vystavil pozitívne mravné a sociálne základy týchto našich snáh, vysvetlením zák. čl. XVI z roku 1791 nakreslil som opravdivú zákonnú poslúpnosť⁶ a na to nasledujúcimi článkami⁷ vyvrátil som predstierané krivé dôvody, ktorými protivná stránka rečený zákon ospravedlniť sa snaží.

Tieto články ľúbili sa ovšem, pretože boli polemické a pretože vzťahujúc sa len na presvedčenie a vôľu, oni ani nepožadovali žiadnych skutkov a žiadnej určitej alebo napnutej pracovitosti.

Po odbavených týchto základných otázkach o dôvere k našemu ľudu a k našim

² Ide o články *Rozhľadme sa*, PbV, roč. I, č. 31; *Politický rozum. Svatomartinského zhromaždenia*, tamtiež, č. 42; *Dva významné politické skutky nášho ľudu*, tamtiež, č. 45, a *Politika nášho ľudu slovenského*, tamtiež, č. 51—53.

³ Pozri článok *Politika nášho ľudu slovenského*, PbV, roč. I, č. 51—53.

⁴ Pozri článok *O organizovaní národnej práce*, PbV, roč. II, č. 95.

⁵ Pozri články *Perspektíva našej politiky*, PbV, roč. I, č. 68; *Najnovšie kroky vlády*, tamtiež, č. 74, a *Čo a prečo v terajšej dobe*, tamtiež, č. 75.

⁶ Pozri článok *Historicko-politická individuálnosť*, PbV, roč. I, č. 76—77, a *Politika historického práva*, tamtiež, č. 80—81.

⁷ Pozri článok *Právne-dejepisné svedectvá o výraze „nativus hungaricus“*, PbV, roč. II, č. 43—44 a 46.

snahám, postúpil som k pozitívnemu množeniu a tuženiu národnej sily na oboch dosiaľ vykázaných poliach: k národnému upovedomeniu ľudu narádzal som vydávať pospolité knihy, k tuženiu a rozmnoženiu národného povedomia medzi inteligenciou a v mestách narádzal som časopisnú činnosť.⁸

Čo sa týmito návrhmi mienilo, bolo zreteľne vyslovené.

Ale návrh o pospolitých knihách potkal sa s pozitívnym odporom. Dve redakcie ho viac menej zaraz odsúdili.⁹ Keď som potom na vlastnú ruku aspoň niečo chcel urobiť a keď sa už prvá knižka tlačila, písalo sa znovu, že veď to budú len preklady. Keď napokon prvá knižka vyšla, bola posúdená tak, ako dosiaľ ešte žiadna kniha na Slovensku. O ostatných nebolo viac reči. Z toho vidieť, že ani táto cesta k upovedomeniu našich budúcich snemových voličov nezdala sa byť vhodnou.

Pozdvihnutie časopisnej činnosti zdarilo sa ešte ako tak, a zdalo sa, že obecenstvo predsa len dá sa strhnúť na tú cestu, ktorá zodpovedá duchu nášho memoranda. Lež už proti tomuto počínaniu vystúpila prosebná politika pozitívne do boja, lenže po prvom zrazení sa utiahla.

Teraz bola vhodná doba dostúpiť na tejto ceste po prvom zdarenom kroku o krok diaľ. Ale bez obalu nesmelo sa o „stanoviskách“ písať, bo takéto články boli mi už pristavené. Zaobalil som teda vec do „tretieho čísla“.¹⁰ Avšak keď uvedenými tam dôvodami celý tento plán trochu zreteľnejšie sa odhalil, keď i ďalšie jeho následky najavo vystupovať a táto politika vlastnej samorastlej sily a pomoci ďalšiu perspektívu odeláňať počala, tu vystúpila prosebná politika celou silou odhodlane proti nej.

Bol to okamih podobný tomu, ktorý na svätomartinskom zhromaždení bol najživším a najostrejším. Bol to rozhodný zápas medzi dvoma zastupiteľmi obidvoch stránok.¹¹ Tu sa malo rozhodnúť, či my nezvyklane podľa ducha nášho memoranda pokračovať mienime, a či ho poodložíme stranou.

Pán Rodomil¹² to zjavne vyslovil, že ho nie „tri čísla“, ale tá odhalená perspektíva tejto mojej snahy vyvolala do zápasu. Ja som opätovane prosil,¹³ aby táto pôltka nebola považovaná za osobnú, ani za takú, kde by sa jednalo len o tie „tri čísla“. Podajedni dopisovatelia tiež písali, že sa tu jedná o významnejšie veci. Pán Rodomil tiež cítil, že tu ide o rozhodnú horbu, bo proti mojím článkom nové repliky (uverejnené) poslal.¹⁴ Trojročnou potnou prácou pristupovali sa takmer s každým číslom prosebnej politiky prsty, ačkoľvek sa to na zjavnom zápasišti pozitívne a nie len púhym krčením ramien nad „teóriami“. Ktorákoľvek stránka bola by zvíťazila, bola by sa na každý prípad rozhodla tú vyklávanú neistotu v našom politickom zápase, ktorá našu najväčšiu slabosť tvorí, a tak by sa alebo zdar dosavádných prác bol ubezpečil, alebo by sme boli

⁸ Pozri sériu článkov na túto tému v II. a III. ročníku PbV a v Sokole.

⁹ Mallého návrh bol uverejnený v článku *Pomáhajme národu*, PbV, roč. III, č. 82 z 21. apríla 1863 s obšírnym komentárom redakcie. Predtým bol tento článok uverejnený pod nadpisom *Pomáhajme národu* v CM, roč. XIV, č. 13, str. 18–63.

¹⁰ Pozri článok *Naše dosavádne pokroky a ďalšie potreby*, PbV, roč. III, č. 2–6, 8 a 10.

¹¹ Pozri článok *Zásadné dorozumenie*, PbV, roč. IV, č. 11–13.

¹² Článok Rodomilov [pseudonym, pravdepodobne ide o Ľud. Orphanidesa, učiteľa v Hybiach (1818–1895)], ktorý bol uverejnený pod názvom *Moja pochybnosť o potrebe troch čísel*. Pozri PbV, roč. IV, č. 38.

¹³ Pozri článok *K dorozumeniu*, PbV, roč. IV, č. 50.

¹⁴ Pozri články *Nepotrebuje politických darov*, PbV, roč. I, č. 30, a *Politické služby*, tamtiež, č. 68.

zjavne vyznali, že naše sily nestačia dosiahnuť k memorandu. Na každý prípad boli by sme znali, ako stojíme a čo teraz robíť?

Ale keď veci na taký stupeň dospeli, tu dostanem naraz list, že „zo všetkých strán hromžia na tento spor a že by bolo žiadučno zakončiť ho.“

Tak hľa po trojročnej potnej práci stojíme s naším memorandom tam, kde sme stáli, keď som začal písať, totiž v oči tej otázke „či sa ono previesť má vyvinutým zápasom, či naopak prosebnou cestou? Tak hľa prepadli nie len všetky takmer trojročné práce, ale i celý trojročný čas, aspoň ohľadom na túto otázku. A ponevác prosebná cesta je vlastne proti duchu samého memoranda a z druhej strany všetky k jeho prevedeniu nám možné návrhy, ktoré som bol vystavil, dostatočnej podpory nenašli alebo za nemožné a nesúce vyhlásené boli, povstáva otázka, či toto memorandum i nabuduce má byť náš národný program, alebo či sa ho zriekame jakožto nedosiahnuteľného?

A boriť sa s takouto neistotou znamená toľko, čo boriť sa s vetrom. Bo zakaľkoľvek spisovateľ úvodných článkov zviazaný je pred obecnstvom pridržal sa memoranda v obojom ohľade, t. j. hnať sa za cieľom, ktorý ono vystavuje a cestou, ktorú ono naznačuje, obecnstvo však kloní sa väčšmi k protivnej ceste a prostriedky, ktoré v našej moci ležia alebo za nemožné, alebo za nesúce alebo za nevýdatné považuje, dotiaľ ovšem budú všetky úvodnie články len „logické sophismata“. A to je len daromné marenie síl, ktoré nikomu neosoží a k ničomu nevedie.

Túto krízu nášeho života bol bych ďalším dopisovaním len zakryl, ale ja to držím za veľmi potrebné, aby si ju národ dokonále pocítil. Tejto krízy treba pozrieť muže do očí a nie vyhýbať sa jej voždy len z cesty.

Ja som pred rokmi písal, že prosebná politika¹⁵ nie je pre verejnosť, že pri nej časopis umlčne, duch zmalátneje a že nás ďaleko neprivedie. Teraz je rok od toho času a ačkoľvek odkedy Slovensko precitlo, ešte nikdy nevykonalo sa toľko a tak vážnymi ústami na tejto ceste, koľko toho roku, predsa teraz každý patrne vidí, že nádeje, ktoré som pred rokom márnymi pomenoval, dosiaľ veru málo ovocia priniesli. Teraz stojíme pred snemom a teraz budeme predsa len musieť opierať sa na politiku nášeho slovenského ľudu, ktorý do snemu voliť bude. A keby návrhy o knihách, o časopise, o okresných dozorcoch boli splnené, ináč by sme teraz stáli hotoví k budúcim voľbám.

Srdce mi krváca, keď vidím približovať sa rozhodné časy a nás nie dosť pripravených! Ale šťastné rozhodné doby len po mnohých prípravách a odhodlanom obetivom zápase prichodievajú — a ani my sa nedožijeme šťastnej rozhodnej doby bez mnohých príprav, bez odhodlaného obetivého zápasu!

117

Prosbopis niektorých turčianskych národovcov cisárovi a kráľovi Františkovi Jozefovi.

Nemecký koncept v ASSV, fasc. 185, č. 1 v pozostalosti Jána Mallého-Dusarova. Zatiaľ sa nám nepodarilo zistiť, či bol podaný, či nie. Na koncepte je suchá pečať obce Martina. Martin júl 1865.

¹⁵ Mallý-Dusarov má tu na mysli seriál svojich článkov v PbV, roč. I, č. 51—53 pod názvom *Politika nášho slovenského ľudu*.